

საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაცია და მისი როლი რეგიონის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაზე 1930-იან წლებში საარქივო მონაცემების საფუძველზე

ლევან სამსონია (შოთა რუსთაველის ბათუმის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

შესავალი

საბჭოთა კავშირში არსებული ხელისუფლების დანაწილების მიუხედავად, აღნიშნული პრინციპები უაღრესად ფორმალურ ხასიათს ატარებდა, ვინაიდან ერთადერთ, წარმართველ პოლიტიკურ ძალას კომუნისტური პარტია წარმოადგენდა. კომპარტიის საკავშირო ყრილობების დადგენილებების უპირობო განხორციელება მთელი სახელმწიფო ხელისუფლების მთავარ ამოცანას შეადგენდა. მიმდინარეობდა ბრძოლა ძალაუფლებისათვის. ამ დაპირისპირების სასტიკ შედეგებს ხშირ შემთხვევაში თავად კომპარტიის მაღალჩინოსნებიც იწვევდნენ ხოლმე. საქართველოს კომპარტია საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ნაწილი იყო, შესაბამისად, აჭარის საოლქო ორგანიზაცია საქართველოს კომპარტიის სტრუქტურულ ერთეულს წარმოადგენდა. საბჭოთა წარსულის ობიექტური გააზრების გარეშე შეუძლებელი იქნება სწორი ორიენტირების დასახვა, რომელზეც სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეს სწორება. ამიტომაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება წარსულის ობიექტური შესწავლის ნებისმიერ მცდელობას სხვადასხვა მიმართულებით და ასპექტით. სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, თუ რა ტიპის პოლიტიკური სისტემა არსებობდა და როგორ ხორციელდებოდა მართვა კომუნისტური პარტიის მიერ. კომუნისტური პარტია წარმოადგენდა ერთადერთ მმართველ პოლიტიკურ ძალას საბჭოთა კავშირში და სწორედ ეს უკონკურენტობა იწვევდა თავად პარტიის შიგნით სხვადასხვა ტიპის, ხშირ შემთხვევაში ერთმანეთისადმი დაპირისპირებული დაჯგუფებების წარმოქმნას. ეს ასპექტები კი როგორც ფარულ, ისე ღია დაპირისპირებას აღრმავებდა, ვინაიდან არ არსებობდა არავითარი შემაკავებელი და გამანონასწორებელი ინსტიტუციური ორგანოები. ამიტომაც ვფიქრობთ, რომ საბჭოთა კავშირში და

მათ შორის საქართველოში განხორციელებული ტერორი და მასობრივი რეპრესიები განპირობებული იყო მმართველ, კომუნისტურ პარტიაში არსებული ბრძოლით ძალაუფლებისთვის და მის შესანარჩუნებლად ნებისმიერ ფასად. კვლევისას ჩვენ მიერ გამოყენებულ იქნა აჭარის ცენტრალურ არქივში არსებული შესაბამისი ფონდის საქმეები, რომლებიც საკმაოდ საინტერესო ცნობებს შეიცავენ იმ პერიოდის რეგიონის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარების დადგენის თვალსაზრისით. ასევე გამოყენებული გვაქვს სხვადასხვა პერიოდის ავტორთა შრომები, რომლებიც საკვლევ პერიოდს ეხება.

ლიტერატურის მიმოხილვა

ნაშრომში გამოყენებულია დოკუმენტები, რომლებიც დაცულია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საარქივო სამმართველოს ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში. გამოყენებული მასალები მოიცავს სხვადასხვა ფონდის ათეულ საქმეზე მეტს. მათგან აღსანიშნავია ფონდ პ-1-ში დაცული მონაცემები, რომლებიც ეხება საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის თვისებრივ-რაოდენობრივ შემადგენლობასა და საქმიანობას. შესწავლილია აღნიშნული ფონდის N4 აღწერის: N 108; 113; 109; 227; 226 და სხვა საქმეები. მოცემული მასალა, გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის საოლქო პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელი როლის, მუშაობის სტილისა და საქმიანობის შესახებ. აღსანიშნავია N4 და N109 საქმეებში დაცული მონაცემები ე.წ. კონტრრევოლუციონერთა საქმიანობაზე. საიდანაც ირკვევა, რომ 1937 წლისათვის მხოლოდ ბათუმიდან პარტიის რიგებიდან გაირიცხა 133 წევრი და 89 კანდიდატი. პარტიიდან გარიცხვა კი საკმაოდ

სერიოზული განაჩენი იყო, მითუმეტეს მასობრივი რეპრესიების პერიოდში, რაც სასიკვდილო განაჩენის ტოლფასი იყო. აჭარის სახელმწიფო არქივში დაცული მონაცემები უმნიშვნელოვანეს წყაროს წარმოადგენს რეპრესირებულთა ვინაობისა დადგენის და საერთო მდგომარეობის შესწავლის თვალსაზრისით. აღნიშნული ფონდის მასალები შეიცავს ასევე საინტერესო ცნობებს პარტიის საქმიანობაზე მთლიანად რეგიონის მასშტაბით. საყურადღებოა ფონდ პ-12 დაცული მონაცემები, რომლებიც ეხება საკუთრივ ხულოს რაიონის სკპ(ბ) რაიკომის საქმიანობას. მოცემული საარქივო დოკუმენტაციის შესწავლა, რომელიც ეხება რაიონის პარტიული კონფერენციების, ყრილობების და ბიუროების მუშაობას, საკმაოდ დეტალური სურათის აღდგენის შესაძლებლობას იძლევა, თუ როგორ ვითარდებოდა მოცემული რაიონი და რა სირთულეები არსებობდა.

წყაროების სახით გამოყენებული გვაქვს როგორც საბჭოთა, ისე დამოუკიდებელი საქართველოს პერიოდის უახლესი კვლევები. მათგან აღსანიშნავია: ალ.ბაუჟაძის „აჭარის მშრომელთა ბრძოლა საკოლმეურნეო წყობილების გამარჯვებისთვის“, ბათუმი 1962. გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“. მიუხედავად არაერთი ნაკლისა, მნიშვნელოვანია ის ცნობები, რომლებსაც ვხვდებით აღნიშნულ ნაშრომში კულაკობასთან დაკავშირებული საკითხების განხილვისას, ასევე ინდუსტრიალიზაციისა და კოლექტივიზაციის საკითხების გაშუქებისას. საყურადღებოა მერი გოცირიძის ნაშრომი „აჭარის ქალები ახალი ცხოვრების მშენებლები“ გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“ ბათუმი 1971. ჩვენთვის საინტერესოა ნაშრომში დაცული მონაცემები ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის თაობაზე. განხილულია რეგიონის ქალთა ჩართულობა საზოგადოებრივ წარმოებასა და პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ნაშრომში ასევე განხილულია ქალთა განათლების ევოლუცია აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებიდან 30-იანი წლების ჩათვლით. მოცემული პერიოდის შესწავლის თვალსაზრისით ასევე საყურადღებოა შემდეგი გამოცემები: „საქართველოს კომპარტიის ყრილობები-ცნობარი“ პროფ. გ.კ.ჟვანიას საერთო რედაქციით, გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო, თბილისი 1985წ. ასევე, საინტერესო მასალებს ვპოულობთ „საქართველოს პროფესიული კავშირების ისტორიის ნარკვევები 1905-1970.“ გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ.1972. ფაქტოლოგიური მასალის შესწავლის კუთხით საინტერესოა ასევე „აჭარის საბჭოების ყრილობები, დოკუმენტებისა და მასალების კრებული 1921-1937 წწ. გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“ ბათუმი 1971წ.

თანამედროვე ისტორიოგრაფიის კუთხით საყურადღებოა ო.თურმანიძის არაერთი კვლევა

და სხვადასხვა ნაშრომი, მაგ. „საბჭოთა რეჟიმი და მასობრივი რეპრესიები აჭარაში (1921-1952) ბსუ გამომცემლობა, ბათუმი 2019. საინტერესოა ასევე იმავე ავტორის ნაშრომი „ერთი სოფლის რეპრესირებულთა ისტორია, ნ.ბერძენიშვილის სახელობის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ.XII ბსუ გამომცემლობა, ბათუმი 2016. და სხვ. საკვლევია პერიოდის ვითარების დასადგენად საინტერესო ცნობების შემცველია მაია კობიაშვილის დისერტაცია თემაზე „პროლეტარული ნარატივი ქართულ მწერლობაში“ (1921-1940), ქართული უნივერსიტეტი, 2019 წ. რეგიონში არსებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარების დადგენის თვალსაზრისით საინტერესოა რ. სურმანიძის კვლევა „ტრაგედია ბათუმში“ (1937-1938), გამომცემლობა „ივერიონი“, თბილისი 2014. ძალზედ საინტერესოა ავტორთა კოლექტივის მიერ (ს. კურტუა, ჟ.ლ. პანე, ა. პაჩკოვსკი, კ. ბარტოსევი და ჟ.ლ. მარგოლენი) 2011 წელს ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობის მიერ გამოცემული კვლევა „კომუნისტების შავი წიგნი, დანაშაულები, ტერორი, რეპრესია“.

წმენდა პარტიულ ორგანიზაციაში, კოლექტივიზაცია და ბრძოლა ე.წ. კულაკების წინააღმდეგ

კომუნისტური პარტიისთვის საკადრო საკითხი მნიშვნელოვან თემას წარმოადგენდა. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაცია ზემდგომი პარტიული ორგანოების დირექტივების შესაბამისად მნიშვნელოვან მუშაობას ეწეოდა კადრების მოსაზიდად და მოსამზადებლად. 30-იან წლებში აჭარის პარტიული, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების კორპუსი შეივსო მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულებით. (ასსცსა,ფ.პ-1,აღწ.1,საქმ.2,ფურც.10-39). 1930 წელს რეგიონის პარტიულ ორგანიზაციაში ირიცხებოდა 2095 წევრი, ამავდროულად სისტემური ბრძოლა მიმდინარეობდა ყოველგვარი ოპოზიციური გამოვლინებების წინააღმდეგ პარტიაში, რასაც „წმენდა“ ეწოდებოდა. (ასსცსა,ფ.პ-1,აღწ.1,საქმ.982,ფურც.3).

საკავშირო კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და ცენტრალური საკონტროლო კომისიის 1933 წლის 12 იანვრის გაერთიანებული პლენუმის რეზოლუციის თანახმად იწყებოდა პარტიის „წმენდა“ არასაიმედო, მერყევი და მიტმასნილი ელემენტებისაგან, ამასთანავე პარტიაში მიღება შეჩერდა წმენდის დამთავრებამდე. ამ საკითხს მიეძღვნა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაციის სპეციალური თათბირი,

რომელიც ბათუმში გაიმართა 1933 წლის 21 თებერვალს. პარტიის რაიონულ კომიტეტებს, პირველად პარტიულ ორგანიზაციებს, მიეცათ მითითება მერყევი და არამტკიცე კომუნისტების პარტიიდან გარიცხვის შესახებ, რომელიც უნდა დამთავრებულიყო 1934 წლის პირველი ნახევრისათვის, მაგრამ ამ პირობის მიუხედავად პარტიიდან გარიცხვები გრძელდებოდა. (ასსცსა,ფ.3-8,აღწ.1, საქმ.42,ფურც.1-4). შეძლებული გლეხი, მიწის მფლობელი, მონათლული იყო როგორც კულაკი, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლებისთვის მთავარ საფრთხის შემცველად აღიქმებოდა სოფლად, ვინაიდან მიწაზე კერძო საკუთრების არსებობა ფუნდამენტურად ეწინააღმდეგებოდა ბოლშევიკების პოლიტიკურ-ეკონომიკურ ფილოსოფიას.

კომუნისტურ პარტიაში მასობრივი გარიცხვების მორიგი ტალღა 1936 წლიდან იწყება. ამ მიზნით დაიწყო პარტიული ბილეთების შემოწმება, პარტიულმა ხელმძღვანელობამ ამ პერიოდისთვის პარტიიდან გარიცხა 389 პარტიის წევრი. პარტიიდან გარიცხულთა დიდი ნაწილი განწირული იყო სხვადასხვა ტიპის სასჯელისათვის. (ასსცსა,ფ.3-1,აღწ.4,საქმ.227,ფურც.10). ხოლო 1937-38 წლებში აჭარაში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხულთა საერთო რაოდენობამ შეადგინა 439 კომუნისტი. (ასსცსა, ფ.3-1, აღწ.4,საქმ.227,ფურც.1)

პარტია კოლექტივიზაციისათვის აქტიურ ბრძოლაში რთავდა პროფესიულ კავშირებსაც. „...სოციალისტური ინდუსტრიის შექმნამ ...უშუალო ზემოქმედება მოახდინა სოფლის მეურნეობის სოციალისტურად გარდაქმნისათვის ბრძოლაში...არსებობდა სიძნელები, ამ სიძნელების გამოყენებას ცდილობდა კულაკობა, რომელიც კოლექტივიზაციის ...შიგნიდან დანგრევის ტაქტიკაზე გადავიდა...“ (სპკინ,1972,გვ.386). პროფკავშირების ცენტრალური და ადგილობრივი ორგანიზაციები ძალზედ აქტიურობდნენ ამ საკითხში. 1930 წლისათვის კოლექტიურ მეურნეობებში გაერთიანებული იყო ქობულეთის რაიონის მთელი გლეხობის 23,3%, ბათუმის რაიონის 21,2%, ქედის-11%, ხულოს-10,5%. ხოლო კოლექტივიზაციის საერთო დონემ 1935 წლისათვის ქობულეთის რაიონში მიაღწია 68,2%, ბათუმის რაიონში-37%, ქედის რაიონში 47%, ხულოს რაიონში კი 45,2%. 1937 წლისათვის ქობულეთის რაიონში კერძო სექტორის წილი სოფლის მეურნეობაში 12% -მდე დავიდა. (ასსცსა,ფონ.რ-4,აღწ.1. საქ.552, ფურც.32)

საბჭოთა სახელმწიფო იყო ერთი დიდი საპოლიციო აპარატი. მე-20 საუკუნის ოცნანი და ოცდაათიანი წლები არის საბჭოთა სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისა და მისი სახელისუფლებო ინსტიტუტების ძალადობრივი განმტკიცების პერიოდი. „...უხეში შეცდომები გახლდათ დაშვებული საშუალო გლეხობის მიმართ პარტიის პოლიტიკის ძირითად დებულებებში. რესპუბლიკის

უმეტეს რეგიონებში საკოლმეურნეო მშენებლობის საქმეში ნებაყოფლობის პრინციპი დავინწყებას მიეცა...რასაც თან სდევდა ადმინისტრაციული ზენოლა და მუქარა, ასეთმა არასწორმა მიდგომამ გამოიწვია ის, რომ საშუალო გლეხობა უარს აცხადებდა კულაკობასთან ბრძოლაზე...“ (ჟვანია,1985,გვ.136). ნათელია ის ფაქტი, რომ ამ პერიოდის ისტორიოგრაფია გვერდს ვერ აუვლიდა და დამალავდა ღრმა სოციალურ კრიზისს და საზოგადოებრივ დაძაბულობას, რომელიც არსებობდა მთლიანად სახელმწიფოში და მათ შორის რეგიონებშიც. „...მიუხედავად იმისა, რომ აჭარაში კულაკობა სოფლის მოსახლეობის მხოლოდ 1,65% შეადგენდა, ის მაინც საგრძნობ რეაქციულ ძალას წარმოადგენდა...“ (ბაუჟაძე,1962, გვ.68).

საქართველოს კომპარტიის აჭარის ორგანიზაციის მიერ მე-20 საუკუნის 30-იანი წლების პირველი ნახევრის მუშაობა შეჯამა XV საოლქო პარტიულმა კონფერენციამ, რომელიც მიმდინარეობდა 1934 წლის 5-8 იანვარს. საანგარიშო მოხსენება გააკეთა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველმა მდივანმა არტემ გურქოვმა. მოხსენებაში განხილულია სოციალურ-ეკონომიკური და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების თითქმის ყველა ძირითადი საკითხები. კონფერენციამ საჭიროდ მიიჩნია აჭარაში შექმნილიყო საკოლმეურნეო წარმოების მარტივი ფორმა, მიწით საზიაროდ დამმუშავებელი ამხანაგობები. კონფერენციამ მოითხოვა კოლექტივიზაციის გაძლიერების მიზნით პარტიის ხელმძღვანელი როლის გაძლიერება. 1933 წელს კოლმეურნეობებში პარტიული უჭრედები არ ყოფილა. პარტიის რაიკომის მიერ ჩატარებული მუშაობის შედეგად 1934 წლის დასაწყისში რეგიონში არსებული კოლმეურნეობებიდან პარტიული უჭრედები იყო ჩამოყალიბებული 54 კოლმეურნეობაში. კონფერენციამ დაავალა პარტიის საოლქო და რაიონულ კომიტეტებს სასოფლო-სამეურნეო არტელებზე გადასვლისას არ გამოეყენებინათ იძულების მეთოდი. (ასსცსა,ფ.3-1,აღწ.3, საქმ.228,ფურც.141-145)რაც ჩვენი აზრით ფორმალური ხასიათის მოთხოვნა იყო, ასე ვთქვათ, სახის შესანარჩუნებელი ტრიუკი. საბჭოთა სახელმწიფო თავისი არსებობის პირველივე დღეებიდან მკვეთრად უპირისპირდებოდა ნებისმიერ, კერძო ხასიათის გამოვლინებებს საზოგადოებრივ ურთიერთობებში. „...1929 წლის 12 ოქტომბერს ბათუმში მოეწყო აჭარის საშეფო საზოგადოების გაერთიანებული ბრიგადების სხდომა, აქტივი შეჰპირდა საქართველოს კ.პ.(ბ) აჭარის საოლქო კომიტეტს სრულ მხარდაჭერას და დაადგინა ...მთელი ძალებით ემოქმედათ სოფლად საბჭოთა წყობის გამარჯვებისათვის...“ (გოცირიძე,1971,გვ.93-94). აჭარის საბჭოების მე-9 ყრილობაზე, რომელიც 1930 წელს ჩატარდა, დაადგინეს, შემუშავებული-

ყო გარკვეული ზომები აჭარაში წერა-კითხვის უცოდინრობის სწრაფად აღმოსაფხვრელად და სოციალური გარდაქმნების დაჩქარებული ტემპით წარსამართავად. (**ასყდმკ,1971,გვ.304**).

ქედისა და ხულოს რაიონებში პარტიული კომიტეტების საქმიანობა მთელი რიგი თავისებურებებით და სირთულეებით ხასიათდებოდა. პარტიის რიგებიდან გარიცხვებისა და ახალი წევრების მიღების შედეგად რაიონულ კომიტეტებში კომუნისტთა რაოდენობა ცვალებადი იყო. 1940 წლის იანვრისათვის ქედის რაიონში კომუნისტთა რაოდენობა 329 -მდე გაიზარდა, მათგან პარტიის წევრი იყო 114, ხოლო წევრობის კანდიდატი კი 215. (**ასსცსა, ფ. 3-8, აღნ.1, საქმ.58,ფურც.22**)

არ არსებობდა საკითხი, რომელიც პარტიის ყურადღების მიღმა იყო დარჩენილი. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა ბრძოლას განსხვავებულად მოაზროვნე ადამიანების წინააღმდეგ არამართო პარტიის რიგებში არამედ გარეთაც. „...რუსეთის 1917 წლის ოქტომბრის გადატრიალების შემდეგ კომუნისტური პარტია სახელმწიფო ხელისუფლების ხელმძღვანელი და წარმართველი გახდა. ამ ვითარებაში ახალი წყობილების მშენებლობის თეორია, იდეოლოგია და პოლიტიკა შეჯერების, შეთანხმების ნაცვლად დაპირისპირების, თვითდაჯერების, სიძულვილის ფსიქოლოგიით ხორციელდებოდა...“ (**თურმანიძე,2019,გვ.32-33**). ყველგან ეძებდნენ ოპორტუნისტებს, ტროცკისტებს, კონტრრევოლუციონერ დივერსანტებს, მემარჯვენე უკლონისტებს. მაგალითად, ტროცკისტობის ბრალდებით გარიცხეს პარტიიდან აკაკი მეგრელიძე გერასიმეს ძე, ჯალაღონია დომენტი ლუკას ძე, სილაქაძე როფოს ალექსანდრეს ძე, გაბიჩვაძე ვასილ ივანეს ძე, პოლიექტორ კუტუბიძე ჯამულეთის ძე, იაკინთე კვიტაიშვილი, ანდრო დიმიტრის ძე ჟღენტი, ვასილ ანდრიას ძე მეგრელიძე, ვარლამ კუნჭულია გრიგორის ძე, ტარას სიხარულიძე ეპიფანეს ძე, მეგრელიძე ბესარიონ როსტომის ძე, პორფირე ესაკია ფილიპეს ძე, ვლადიმერ თოდრია იოსების ძე, მეგრელიძე ვასო ანდრიას ძე, მათე ლომთათიძე და სხვ. (**ასსცსა ფ.3-1,აღნ.4, საქმ.108,ფურც.1-3**) ბოლშევიკებისთვის სამყარო შავ-თეთრ ფერებში არსებობდა. მათთვის მიუღებელი იყო ნებისმიერი განსხვავებული აზრი. ადამიანის შემოქმედება მხოლოდ სოციალისტური რეალიზმის ამსახველი უნდა ყოფილიყო. „...კომუნისტების მიზანი იყო კულტურა რაც შეიძლება პრიმიტიული ყოფილიყო, ისინი კატეგორიულად უარყოფდნენ აზრთა შეჯამებას, ...ალიზიანებად მრავალფეროვნება...“ (**კობიაშვილი, 2019, გვ.20**).

პარტიიდან გარიცხვის სხვადასხვა მიზეზი არსებობდა. ბოლშევიკები ამ საქმეს უწოდებდნენ რევოლუციურ სიფხიზლის გამოვლინებას და მისი მოდუნება იყო ე.წ. თვითკრიტიკის

ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი. პარტიიდან გარიცხულ გრიგოლ ნუცუბიძეს ბრალად ედებოდა ის, რომ იგი 1918-1919 წლებში იყო მენშევიკური პარტიის წევრი, რომელმაც თითქოს გაფლანგა 40 ათასი მანეთი, ინგლისელების დროს კი სპეკულაციით იყო დაკავებულიო. (**ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4,საქმ.108,ფურც.4**) ოპოზიციონერთა ვრცელი სიაა მოცემული ამ საქმეში, რომლებიც დაკავებულები და გარიცხულნი არიან, ზოგნი მაგალითად ე.წ. „ლაყობისათვის“, ან წარსულში სხვა პარტიასთან კავშირის გამო. უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა პარტიული დოკუმენტების შემოწმებას, ამ პროცესმა განსაკუთრებული ხასიათი მიიღო დიდი ტერორის პერიოდში. პარტკომიტეტების ამონაწერები და ცალკე განკარგულებები განსაკუთრებულად უნდა შენახულიყო პირად საქმეში და არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დართოდა საბჭოთა და პროფკავშირთა საქმის წარმოების დროს. (**ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4, საქმ.113, ფურც.39**)

პარტიული დოკუმენტების განმეორებითმა შემოწმებამ, რომელიც განხორციელდა აჭარის საოლქო კომიტეტის მიერ, მათი აზრით, საერთო ჯამში ვერ შეასრულა პარტიის მტრებისაგან „განმენდის“ ამოცანა. პარტდოკუმენტების შემოწმების შედეგად კ.პ.(ბ) აჭარის ორგანოზაციის რიგებიდან ქ.ბათუმში გაურიცხავთ პარტიის 133 წევრი და 89 კანდიდატი. (**ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4,საქმ.109,ფურც.5-6**) პარტია ხელმძღვანელობდა „ხალხის მტრებთან“ ბრძოლის საერთო სტრატეგიას. ასე მაგალითად 1936 წლის 29 იანვრით დათარიღებული კპ(ბ) ცკ დახურული წერილი, ავალდებულებდა ბოლშევიკებს, რათა ხალხის მტრებთან წინააღმდეგ ბრძოლაში ყოფილიყვნენ ფხიზლად. (**ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4,საქმ.109,ფურც.6**). ამ კუთხით საინტერესოა ვარლამ ხუჭუას საქმე, რომელიც იყო ბათუმის ელ.სადგურის მუშაკი. პარტიულ დოკუმენტებში იგი მოხსენიებულია, როგორც ამ საქმის კარგი მცოდნე. ვარლამი გარიცხეს პარტიიდან, როგორც არასასურველი ფიგურა და არასანდო ელემენტი, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ოლქკომმა მას აღუდგინა პარტიის წევრობა, იმიტომ, რომ მისი შემცვლელი არ ეგულებოდათ. ამავდროულად საქმე, რომელიც მას ჰქონდა ჩაბარებული, ფასდებოდა როგორც სტრატეგიული მნიშვნელობის სფეროდ. მოგვიანებით ოლქკომის ეს ქმედება შეფასდა, როგორც შეცდომა და სტალინური კურსიდან გადახვევა. „პარტიაში ბევრმა ალბათ დაივიწყა რომ შეუმოწმებელი და განსაკუთრებით კონტრრევოლუციონერები არ შეიძლება გვყავდეს სახელმწიფო და თავდაცვის მნიშვნელობის ობიექტებზე...“ (**ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4,საქმ.109,ფურც.9**)

საოლქო კომიტეტი იხილავდა მნიშვნელოვან სახელმწიფო საკითხებს. მიუხედავად იმისა, რომ იგი პარტიულ ორგანიზაციას წარმოადგენ

ნდა. საბჭოთა კავშირში კომუნისტური პარტია ნებისმიერ საბჭოზე თუ აღმასრულებელ ორგანოზე მაღლა იდგა. იგი აძლევდა ყველა დანარჩენ სახელმწიფო სტრუქტურას მოქმედების გეგმებს და ა.შ. აღნიშნულ საკითხებზე საუბარი აჭაროლქკომის ბიუროს 1936 წლის 13 ივნისის N107 ოქმში **(ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4,საქმ.109,ფურც.50)** ოლქკომის კომისიამ რომელშიც შედიოდნენ: სლორთქიფანიძე, ჯიმშელიშვილი, გაბუნია, ბეჟანიძე, ა. გეორქოვი და სხვები, განიხილა მოქალაქე გრიგორიანის საქმე, რომლის შესწავლითაც ნათლად დგინდება თუ რა ვითარება იყო ქედის რაიონში, როგორ ურთიერთობდნენ ოფიციალური პირები ერთმანეთთან საყოველთაო სიდუხჭირის და რეპრესიების პერიოდში. გრიგორიანის განცხადებით ქედის რაიონის რიგი ხელმძღვანელი პირები ეწეოდნენ არამართლზომიერ ცხოვრებას. ბრალდების მთავარი ადრესატი იყო რაიკომის მდივანი ა.ხალვაში. ოლქკომის კომისიამ დაადგინა ა.ხალვაშის არაეთიკური საქციელი, რომელიც შეუფერებელი იყო კომუნისტისთვის და ხელმძღვანელი მუშაკისთვის. **(ასსცსა,ფ.3-1, აღნ.4,საქმ.109,ფურც.15)** ოლქკომის კომისიამ კრიტიკის ქარცეცხლში გაატარა ადგილობრივი პარტიული ორგანიზაცია ფაქტების მიჩქმალვის გამო. ა.ხალვაშსა და ჩკ-ს ხელმძღვანელ სამატაძეს ასევე ბრალად დასდეს ერთმანეთის ხელშეწყობა და მფარველობა. **(ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4,საქმ.109,ფურც.15-17)**. 1936 წელს პარტიის ოლქკომმა საყვედური გამოუცხადა ა.ხალვაშს, პარტიული დისციპლინის დარღვევის გამო, ასევე საყვედური ითვალისწინებდა მის მიერ 1936 წელს სამეურნეო საქმიანობის არაპარტიული ნიშნით წარმართვისაც. აღნიშნული სანქციები მოცემულია საქ.კ.პ.(ბ) აჭარის საოლქო კომიტეტის დადგენილებაში. დადგენილებით აღინიშნა, რომ ქედის რაიონის პარტიული ხელმძღვანელობის საქმიანობით ირღვეოდა შიდაპარტიული დემოკრატია. **(ასსცსა,ფ.3-1,აღნ.4,საქმ.109,ფურც.70-71)** შესაბამის საარქივო მასალებში არსებული დოკუმენტების შესწავლის შედეგად ირკვევა, რომ აღნიშნულ რაიონებში არცთუ სახარბიელო მდგომარეობა ყოფილა ამ მხრივ. ფაქტია, რომ პარტიას საკმაოდ უჭირდა და მას ბევრი იდეური მოწინააღმდეგე ჰყავდა. აგიტატორები არ გამოირჩეოდნენ დიდი განათლებით. ხშირ შემთხვევაში ისინი ძალზედ ზერელედ ეპყრობოდნენ სააგიტაციო საქმის წარმოებას ადგილებზე. აცდენდნენ ე.წ. მეცადინეობებს, ქოხ-სამკითხველოები ვერ აკმაყოფილებდნენ წაყენებულ პირობებს, განიცდიდნენ სააგიტაციო მასალის ნაკლებობას და სხვ. **(ასსცსა,ფ.3-1, აღნ.4, საქმ. 109, ფურც. 74-75)**.

პარტიაში „წმენდა“ წარმოადგენდა კომუნისტებისთვის მნიშვნელოვან საქმესა და ამოცანას. აღნიშნული საკითხი კიდევ უფრო მეტი

სიმძაფრით დაისვა დიდი ტერორის პერიოდში. აჭაროლქკომის 1938 წლის 10 თებერვლის ბიუროს ანგარიშში, აღნიშნულია, რომ პარტიის რიგებიდან გარიცხეს 439 პირი. ამათგან „ხალხის მტრის“ იარლიყით გაირიცხა 428 პირი. ანგარიშში ასევე აღნიშნული იყო ყოფილი პარტიული მაღალი ფუნქციონერების, ან უკვე ხალხის მტრებად შერაცხულების მიერ, როგორებიც იყვნენ ა. გეორქოვი, ზ. ლორთქიფანიძე, ცქვიტინიძე, ნუცუბიძე და სხვების მიერ ე.წ. პარტიული დისციპლინის დარღვევის შესახებ. **(ასსცსა,ფ.3-1, აღნ.4,საქმ.227ფურც.1-3)**

დიდი ტერორი

1937 წლის 7 აგვისტოს შედგა რაიონული პარტორგანიზაციის კრება. მოისმინეს მგელაძის მოხსენება ხასან ლორთქიფანიძის მავნებლობის შესახებ. კრების დადგენილებით ეს უკანასკნელი გარიცხეს პარტიიდან. დაბეზლებები და ანონიმური წერილების წერა იმ პერიოდისთვის იყო ჩვეულებრივი ამბავი. „...ლენინი და მისი ამხანაგები ერთბაშად აღმოჩნდნენ შუაგულ და უმონყალო „კლასობრივ ბრძოლაში“, სადაც პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ მოწინააღმდეგეს, ან თვით ჯიუტ და ჭირვეულ მოსახლეობას მიიჩნევდნენ და ეპყრობოდნენ, როგორც მტრებს, რომელიც ბოლომდე უნდა ამოწყვეტილიყო...“ **(კურტუა და სხვანი,2011,გვ.17)**. საინტერესოა სერგო ყუფარაძის წერილი ჩაკაბერიასადმი. ეს უკანასკნელი იყო შინსახკომის მაღალჩინოსანი. ირკვევა, რომ ყუფარაძე დააბეზლეს და ბრალად დასდეს მენშევიკურ შეიარაღებული რაზმის წევრობა. იგი ცდილობს ახსნას ვითარება და გაიმართლოს თავი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას უმკაცრესი სასჯელი ელის. **(ასსცსა ფ.3-1, აღნ.4,საქმ.113,ფურც.6-8)**. დიდი ტერორის მსვლელობის პერიოდში აჭარის ყველა რაიონში იმართებოდა მიტინგები, კრებები, მიზანი მდგომარეობდა შემდეგში: ხელისუფლება ცდილობდა მოსახლეობის ფართო მასები დაერწმუნებინა რეპრესიების აუცილებლობაში. ქვეყანა მოიცვა მასობრივმა ფსიქოზმა. აღნიშნულ კრებებზე მოითხოვდნენ ბრალდებულთა დასჯას სიკვდილით. სიკვდილით დასჯა მოიხსენიებოდა როგორც „სოციალური დაცვის უმაღლეს ზომად“. მაგ. 1937 წ. 25 სექტემბერს გაიმართა ხულოს რაიონის თამბაქოს კურსის მსმენელთა საერთო კრება, მოისმინეს აჭარის შინსახკომის მიერ გამოვლენილი და ლიკვიდირებული ხალხის მტრების საბრალდებო დასკვნა **(ასსცსა ფ.3-12,აღნ.2,საქმ.75,ფურც.1-4)**.

სისტემა ისე იყო აწყობილი, რომ ეჭვმიტანილის დასაკავებლად მტკიცებულებები ან დამოუკიდებელი მართლმსაჯულების ორგანოების მიერ მიღებული ვერდიქტი კი არ იყო, არამედ მთავარი

იყო პოლიტიკური კონიუნქტურის რომელ ნაპირზე აღმოჩნდებოდა ესა თუ ის პირი მოცემულ მომენტში. ამიტომ მოსახლეობაში არსებული საშინელი უნდობლობა, დაბეზღება, საზოგადოებრივი ცხოვრებისთვის დამახასიათებელი, არსებითი ნაწილი გახდა.

საყურადღებოა 1938 წლის 2 ივნისის საქ.კ.პ.(ბ) ქობულეთის რაიკომის მდივნის ა.მელიას სიტყვა მე-17 საოლქო პარტიულ კონფერენციაზე მთელი რიგი აქცენტების გამო. კერძოდ რაიონის პარტიული მუშაობის მთავარ მიღწევად თვლიდნენ ხალხის მტრების გამოვლენას, მაგრამ თვითკრიტიკის სტილში, რომელიც ეგზომ ახასიათებდათ ბოლშევიკებს, ასევე აცხადებდნენ იმასაც, რომ ხალხის მტრებისგან პარტიის რიგების წმენდას თურმე ბევრი კეთილსინდისიერი ადამიანიც ეწირებოდა. **(ასსცსა ფ.პ-1, აღწ. 4. საქმ. 226, ფურც. 11)**. დაპატიმრებები მასობრივ ხასიათს ატარებდა. „... ხულოს რაიონის სოფელ სამოლეთში სადაც 100-მდე კომლი ცხოვრობდა, რეპრესირებული იყო 28 უდანაშაულო ადამიანი...“ **(თურმანიძე, 2016, გვ. 283)**

იჭერდნენ კოლმეურნეობის თავმჯდომარეები, სოფ.საბჭოსა და უჭრედების თავმჯდომარეები. იჭერდა ყველა ვისაც არ ეზარებოდა, ვისაც არ ჰქონდა ამის არავითარი უფლება, რა გასაკვირია, რომ ასეთი უთავბოლო პრაქტიკის პირობებში ისეთმა ორგანოებმა როგორებიც არიან ჩკ და მილიცია დაკარგეს ზომიერების გრძნობა, ისინი ხელმძღვანელობენ პრინციპით „ჯერ დააპატიმრე მერე გავერკვევით“. **(ასსცსა ფ.პ-12, აღწ. 2, საქმ. 42, ფურც. 1)** „...ოფიციალური მონაცემებით 1937-1938 წლებში დააპატიმრეს 30000მეტი მოქალაქე, აქედან 9000 ე.ი. 30% (საკავშირო მაჩვენებელზე 7% მეტი) დახვრიტეს. **(სურმანიძე, 2014, გვ. 8)**. აქვე უნდა დავძინოთ, რომ რეპრესირებულთა საერთო რაოდენობის დადგენა ძალზედ რთულ საქმეს წარმოადგენს. მონაცემები არსებითად განსხვავებულია სხვადასხვა მკვლევართან. მითუმეტეს, როდესაც ტერორის მსხვერპლთა სამარხების აღმოჩენა დღემდე მიმდინარე პროცესია.

დასკვნა

მაშასადამე, საარქივო დოკუმენტების შესწავლის შედეგად შეიძლება ითქვას, მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში აჭარაში არსებობდა მეტად მძიმე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარება, რომელსაც თან ერთოდა რეგიონში არსებული პატრიარქალური ურთიერთობები. ამავე დროს აჭარა, როგორც საზღვრისპირა მხარე, მუდმივად დაკვირვების ობიექტი იყო ცენტრალური ხელი-

სუფლების მხრიდან, ამიტომ დიდი ტერორის პერიოდში აღნიშნული ვითარება დამატებით ამძაფრებდა სიტუაციას ადგილზე. კომუნისტური პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტი წარმოადგენდა საკავშირო და რესპუბლიკური პარტიული ორგანიზაციების დირექტივების უპირობო გამტარს. პარტიული ორგანიზაციები აკონტროლებდნენ საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს. პარტიული უჭრედები არსებობდა რა საწარმოო-დანესებულებებში, ისინი წარმოადგენდნენ კონტროლის განმახორციელებელ რგოლებს. ცენტრალურ პარტიულ ორგანიზაციებში შესაბამისი მმართველი რგოლი ამუშავებდა ეკონომიკური განვითარების გეგმებს, რომლებიც უპირობოდ შესასრულებელ ამოცანას წარმოადგენდა. კომუნისტური პარტია აგრეთვე წარმოადგენდა სახელმწიფოს უმაღლეს მმართველ რგოლს, ნებისმიერი სახელმწიფო დაწესებულება და სახელმწიფო ხელისუფლების სხვადასხვა დონის ორგანოები უპირობოდ ემორჩილებოდნენ პარტიულ დიქტატს. ვინაიდან პარტიაში და ზოგადად სახელმწიფოში არ არსებობდა არავითარი შესაძლებლობა ალტერნატიული შესაძლებლობების განვითარებისათვის, ამიტომ ცალკეულ დაჯგუფებებს შორის პარტიაში მიმდინარეობდა ბრძოლა ძალაუფლებისათვის, რომლებმაც მიიღო განსაკუთრებით მწვავე ხასიათი „დიდი ტერორის“ პერიოდში. არანაკლები მსხვერპლი მოჰყვა „კოლექტივიზაციის“ განხორციელებას. ჩვენს მიერ განხილული მასალების საფუძველზე ნათლად ჩანს თუ რა ღრმა წინააღმდეგობა არსებობდა რეგიონში ყველა მიმართულებით, მათ შორის კოლექტივიზაციის მიმართ. უკმაყოფილება არ ცხრებოდა არც მომდევნო პერიოდში.

ლიტერატურა და საარქივო მასალა

- ასყდმკ,(1971). აჭაჩის საბჭოების ყიდილობები, დოკუმენტებისა და მასალების კრებული 1921-1937 წწ. ბათუმი: საბჭოთა აჭარა.
- ბაუშაძე, ა. (1962). აჭაჩის მშრომელთა ბიძოდა საკოდ-მეუხნეო წყობილების გამაჩვევებისთვის. ბათუმი: საბჭოთა აჭარა.
- გოცირიძე, მ. (1971). აჭაჩის ქალები ახალი ცხოვრების მშენებლები. ბათუმი: საბჭოთა აჭარა.
- თურმანიძე, ო. (2016). ეთი სოფლის ხეპხესიხებულთა ისტორია. ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტ. XII. ბათუმი: ბსუ გამომცემლობა.
- თურმანიძე, ო. (2019). საბჭოთა ხეუმი და მასობივი ხეპხესიები აჭაჩაში (1921-1952). ბათუმი: ბსუ გამომცემლობა.
- კობიაშვილი, მ. (2019) *პროდუქციური ნახატივი ქაჩიუდ მწეხრობაში (1921-1940)*. საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის სკოლა. თბილისი. <http://dl.sangu.edu.ge/pdf/dissertacia/maiakobiashvili.pdf>
- კურტუა ს., ვერთი ნ., და პანე ჟ. ლ. (2011). *კომუნიზმის შავი წიგნი-დანაშაულები, გეხოხი, ხეპხესია*. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- ჟვანია, გ.კ (1985). *საქაჩოველოს კომპაჩიის ყიდილობები-ცნობაჩი*. თბილისი: საბჭოთა საქართველო სურმანიძე, რ. (2014). *ტაგეღია ბათუმში (1937-1938)*. თბილისი: ივერიონი.
- საარქივო სამმართველოს ცენტრალური სახელმწიფო არქივი (შემდგომში ასსცსა), ფონდი პ-1, აღწერა 1, საქმე 2
- ასსცსა, ფ.პ-1, აღწ.1, საქმ.982, ასსცსა, ფ.პ-1, აღწ.4, საქმ.227
- ასსცსა, ფ.პ-1, აღწ. 3, საქმ. 228, ასსცსა, ფ.პ-1, აღწ. 4, საქმ. 108
- ასსცსა, ფ. პ-1, აღწ. 4, საქმ. 113, ასსცსა, ფ. პ-1, აღწ. 4, საქმ. 109
- ასსცსა, ფ.პ-1, აღწ. 4, საქმ. 226, ასსცსა, ფ.პ-8,აღწ.1, საქმ. 58
- ასსცსა, ფ.პ-8, აღწ. 1, საქმ.42, ასსცსა, ფ. პ-12, აღწ. 2, საქმ. 75
- ასსცსა, ფ.პ-12, აღწ. 2, საქმ. 42, ასსცსა, ფ.რ-4, აღწ. 1, საქმ. 552